

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici, Miscellaneorum Observationum Libri quatuor

Petit, Pierre

Trajecti ad Rhenum, 1682

Cap. III. Alius Ciceronis locus, de Catonis morte spontanea ex eodem libro primo Officiorum, quid sit gravitas de hominis ingenio usurpata?

urn:nbn:de:hbz:466:1-13245

θειαν, και μεγαλυ αυτη προθειναι δυναμιν. παντων γεν αυλην καταγωνιζομενων, ενιοτε και πασαν των πιθανολητων μελα τω ψευδους ταπτομενων, εκδιδ' οπως αυλη δι αυλης εις τας ψυχαις εισδυλαι των ανθρωπων, και ποτε μη παραχημα δεικνυσι την αυλης δυναμιν, ποτε δε πολυν χρονον επισκοπειθεισα, τελει αυλη δι αυλης επικρατει και καταγωνιζειαι το ψευδ. hoc est, Equidem existimo naturam mortalibus veritatem constituisse Deam maximam, maximamque illi vim attribuisse. Nam hac cum ab omnibus oppugnetur, atque adeo omnes nonnunquam verisimiles conjectura a mendacio stent; ipsa per se nescio quomodo in animos hominum se insinuat; modo repente illam suam vim exserit; modo tenebris obtecta longo tempore, ad extremum suapte vi ipsa vincit, obtinetque, & de mendacio triumphat.

CAPUT III.

Alius Ciceronis locus, de Catonis morte spontanea ex eodem libro primo Officiorum. quid sit gravitas de hominis ingenio usurpata?

Ed & quæ idem disputat de consilio, quod Cato Uticæ cepit abrumpendæ vitæ, & ad exitum invitis omnibus perduxit, in eodem libro de Officiis, quam popularem fecutus sit philosophandi modum, perspicue demonstrant. Notus est in hac parte veterum furor, si quid iis accidisset gravius, quam ferendum videretur, ut iustas se habere evitæ excedendi causas putarent. Nam hoc inter præcipua virtutis specimina ponebant, si se manu ipsi in libertatem assererent. Quod ευλογον θεαγωγην vocabant, de qua re libellus extat inter Plotini Enneadas.

In primis Romani tale facinus honestum, & generosi animi argumentum censebant: unde apud *Horatium* *Catonis nobile letum*. Multa & *Seneca*, *Lucanus*, *Valerius*, *Plinius junior*, *Tacitus* in eandem sententiam habent. Hanc igitur & *Cicero* opinionem vulgi secutus sic *Catonis* factum defendit: *Atque hac differentia naturarum tantam habet vim, ut nonnunquam sibi ipsi alius consciscere debeat, alius in eadem causa non debeat. Num enim alia in causa M. Cato fuit, alia ceteri, qui se in Africa Cesari tradiderunt? Atque ceteris forsitan vitio datum esset, si se interemissent, propterea quod eorum vita levior & mores fuerant faciliores: Catoni autem cum incredibilem tribuisset natura gravitatem, eamque ipse perpetua constantia roborasset, semperque in proposito, susceptoque consilio permansisset, moriendum potius, quam tyranni vultus adspiciendus fuit.* Hoc igitur est quod nunc considerandum censemus, num scilicet gravitas morem eum in humanis actionibus differentiam constituat, ut quod uni nefas est, id alii in eadem causa, ob hanc naturæ & morum gravitatem facere liceat.

Principio quid *gravitatis* nomine intelligi debeat, nosse convenit, non modo susceptæ disputationis causa, sed & eruditionis, ne nos vocabuli, quod in bonorum auctorum, qui purissime Latine locuti sunt, monumentis frequenter occurrit, significatio lateat. ut etiam intelligatur, quid iidem auctores velint, cum maxime propriam Romanæ genti gravitatem asserunt. Ut cum *Cicero* ipse sic de populo Romano in *orat. pro Sextio* loquitur: *Primum in ea civitate nati, unde orta mihi gravitas & magnitudo animi videtur.* Item *Plinius* lib. 23. cap. 1. ubi vinorum genera distinguit *Nos (inquit) in ista Romana gravitate, artiumque liberalium appetentia, non ut Medici, sed, ut iudices salutis humane, diligenter distinguemus.* Rursus lib. 29. cap. 1. *Solam hanc artium Græcarum (medicinam) nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu* Quid est igitur

tur *gravitas*? quantum ex literis colligere possum, *Gravitas* habitus est mentis, qua quis neque facile opinioni cuiquam assentitur, neque item ab ea, quam semel veram judicavit, facile se nisi fortiori ratione & manifestis rebus deduci patitur. ostendo ex *Cicerone* lib. 1. de *Natura Deorum* non longe ab initio: *Quid tam temerarium, tamque indignum sapientis gravitate, atque constantia, quam aut falsum sentire, aut quod non satis explorate perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere?* Apparet etiam manifestissime hoc exemplo gravitatis *Lacedæmoniorum*, quod narrat *Cornelius Nepos* in *vita Pausaniæ*: quem cum *Argilius* proditoris detulisset, ejusque literas ad *Perfarum* regem protulisset; non prius tamen *Ephori* quicquam in eum exsequi sustinuerunt, quam ipsum *Pausaniam* adversus se testem haberent: *Non est prætereunda gravitas Lacedæmoniorum hoc loco: nam ne hujus (Argilii) quidem indicio impulsus sunt, ut Pausaniam comprehenderent: neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset.*

Contra qui levibus momentis ad assentiendum impelluntur, facileque in hanc vel illam partem flectuntur, *leves* dicuntur. Qualem in veteribus *Gallis* (si credere fas est) animorum habitum *Cæsar* notat, lib. 4. de *bello Gallico*, his verbis: *His de rebus Cæsar certior factus, & infirmitatem Gallorum veritus, quod sunt in consiliis capiendis mobiles, & novis plerunque rebus student, nihil his committendum existimavit. Est autem hoc Gallicæ consuetudinis; ut, & viatores etiam invito consistere cogant: &, quod quisque eorum de quaque re audierit, aut cognoverit, querant, & mercatores in oppidis vulgus circumfistat; quibus ex regionibus veniant, quasque res ibi cognoverint, pronuntiare cogant. His rumoribus atque auditionibus permoti, de summis sæpe rebus consilia ineunt: quorum eos e vestigio pœnitere necesse est, cum incertis rumoribus serviant, & plerique ad voluntatem eorum*

rum ficta respondeant. Hujusmodi sunt fere omnes juvenili ætate, mobili animo ad omnem impressionem, quos Plato in *Theateto* haud certum tenere cursum, sed varias in partes velut ἀνερμάτιστα πλοῖα male saburrata naves impetu ferri dicit: Quo Flaccus respiciens, ad eum modum parum se ullius dogmatis aut sectæ tenacem fatetur:

Quo me cumque rapit tempestas, deseror hospes.

Tali igitur ingenio præditos, *leves* Latinus sermo appellat; *graves* autem, qui contrario modo se habent, stabiles in opinionibus & propositi tenaces. Sumpta est autem vox per translationem ab ea, quæ est in corporibus, gravitate, qua deorsum subsident, & in loco insistant. Quo enim graviora sunt, eo magis in loco permanent, ac difficilior inde educuntur: leviora autem corpora facile moventibus cedunt, & si levissima sunt, sponte evolant.

Ceterum, non, si quis ægre cuiquam orationi assentitur, aut difficulter a sententia deducitur, continuo hunc virum gravem dixeris: nam multis, ne rebus manifestis assensum præbeant, ingenii tarditas & hebetudo obstat; ne sententiam mutant, pertinacia & naturæ torvitas quædam & rigor inflexibilis; quod genus Græci ἀνθάδεις & ἰδιογνώμονας, vel etiam ἀμαθεῖς, nos *pertinaces* & *indociles* vocamus. quem mentis habitum nemo laudaverit. Nos gravitatem animi virtutem, vel præcipuam censemus; nulla quidem magis philosophum decet; nulla tam animum veritati amicum reddit & conciliat; ab errore præservat. Ad hanc gravitatem pertinere arbitror illud notum Epicharmi, μέμνασο ἀπιστεῖν, ἀρθεῖα ταῦτα τῶν φρενῶν. quo artus sapientiæ statuit non credere: temere scilicet & sine valida ratione. Est igitur gravis, non quisquis difficulter credit, sed qui ex prudentia, quia scit verum a falso discernere, & in unoquoque rationes omnes & momenta acute expendit, solum id sequitur, quod magis ratione confirmatum, & veritati congruens videtur.

tur. Ejusmodi fuit Socratis gravitas, talis omnium, qui jure sapientes dicuntur.

His ita ut par est, constitutis, nego ex gravitate fecisse Catonem, cum se interfecit, ne Cæsarem victorem & dominum videret, si hoc facinus contra rationem. si quidem nulla, ut probavimus, gravitas esse potest, nisi quam ratio moderatur. Atqui certissimum est recte philosophanti, nullam, uno Dei mandato excepto, cuiquam idoneam dari posse sui interimendi causam: quam autem M. Tullius Catonem habuisse dicit, hanc futilem & ridiculam fuisse ostendo. negat ei gravitati & constantiæ animi quæ in Catone fuit, consentaneum fuisse, sub regno Cæsaris vivere, potius igitur illi mortem fuisse oppetendam, quam vultum tyranni aspiciendum censet, neque aliam præterea qua id probet rationem tam atrocis facti affert. Atqui decebat philosophum, aliquam hujus causam proferre, qua intelligeretur ex vera gravitate, & certo consilio id profectum; non autem (quod *Augustinus* lib. 1. de Civit. Dei cap. 23. existimat) invidia, ne hoc etiam ad Cæsaris gloriam accederet, pepercisse Catoni; aut pudore servitutis. Nunc solius, ac, ut jam docebo, falsæ gravitatis specie objecta lectorem destituit.

Moriendum, inquit, *potius Catoni fuit, quam vultus aspiciendus tyranni.* quid ita? quia incredibilem natura ei gravitatem dederat; cumque supra omnes mortales gravis & constans esset, huic persistere in proposito necesse fuit, & mori potius, quam sententiam mutare. Semper enim tyrannidi adversatus fuerat, ejus causa Cæsari bellum indixerat, libertatem omni ope defenderat: igitur tyrannum nullo modo ferre debuit: proinde aut debellandus fuisset tyrannus, quod fieri posse desperabat; aut quod in proclivi erat, anima relinquenda, ne vivendo, indigna videre & pati cogeretur. Hæc, nisi fallor, *Ciceronis* sententia est in hac defensione Catonis. cujus unicum fundamentum esse

esse liquet, quod Cato in proposito manens, vitam sub principatu Cæsaris retinere non debuit. Hoc autem quis falso a *Cicerone* accipi non videt? Nempe id semper fuit propositum Catonis Reipublicæ consulere, libertatem tueri, tyrannidi obstare, remove eam & impedire, quantum scilicet in ipso esset. Quippe hoc in primis prudentiæ & gravitatis, non plus neque aliter prodesse velle, quam licet. Majora viribus, & quæ fieri non possunt, affectare, levitatis, & temeritatis. Hoc si animo erat Cato, quid, quæso, tyrannis obstabat, quo minus in eo proposito maneret, hoc est, libertatem communem & jus æquale probaret, violentiam & oppressionem improbaret, atque odio haberet, oppresserat Cæsar armis Rempublicam: fortunæ hæc vis, non culpa Catonis. Ceterum nihil in animos fortuna juris habet, neque si quis viribus & fortunæ succumbit, continuo propositum mutat. Potuit Cato idem manere sub Cæsare, qui incolumi Republica olim fuerat, hoc est, libertatis amans, potentiæ non legitimæ hostis, meliorum rerum suasor, ubi opus esset, dehortator pejorum: uno verbo rigidæ illius virtutis, quam probabat, asseclator & vindex. Alioqui virtus fortunæ obnoxia esset, & libidinis alienæ ac vitiorum mancipium. Quod philosophi negant, in primis Stoici, quos Cato in philosophia maxime probabat. His placuit *omnes sapientes liberos esse, stultos omnes, servos*, quem locum copiose in *Paradoxis Cicero* ex Stoicorum sententia tractat: quo loco hanc thesim ponit: *nisi sapientem, liberum esse neminem.* & probat, quia libertas est potestas vivendi ut velis: id autem ei soli esse concessum, cujus omnia consilia, resque omnes, quas gerit, ab ipso proficiscuntur, eodemque referuntur, nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas, atque iudicium. Cui definitioni congruit divisio illa rerum, quæ in nobis, & quæ extra nos, apud *Epictetum*. Nam ut ibi dicitur, quæ in nobis

bis

bis sunt, natura ἐλεύθερα, ἀκόλυτα, ἀπαρεμπόδινα,
hoc est, libera sunt, neque impediri aut prohiberi ullo mo-
do possunt.

Quid ni igitur potuisset hoc modo liber esse Cato, sub
quocumque dominatu Cæsaris, si sapiens fuit, ut volunt?
Nisi forte putamus Socratem non fuisse liberum sub tri-
ginta tyrannis, qui tempore illo civitatem Atheniensium
durissima servitute premebant. Quorum violentam do-
minationem & injustitiam, cum vir ille sapientissimus
summopere, ut par est, improbaret; non tamen ut
eam fugeret, sibi manus ipse violentas attulit, ac ne civi-
tate quidem excedere voluit. Nam potuisset, ut antea
Pythagoras, & alii complures, proficisci in exilium,
ne patriæ calamitatem videret. Sed illa fortuita ad se per-
tinere non putabat: quo statu rerum, qua fortuna ute-
rentur Athenienses, non esse in se situm intelligebat:
vellet depellere tyrannos, civitatem servitute oppressam
liberare, si posset, cum id facultatem suam excedere vi-
deret, quo potuit solitusque fuit modo, cives doctri-
na & præceptis sapientiæ adjuvare non distitit, atque ita
idem vitæ propositum, atque institutum sequens, dignam
philosopho & viro magno constantiam & gravitatem præ-
stitit. non aliter enim sub tyrannis vixit, ac in civitate li-
bera vixerat: eandem animi invicti magnitudinem ac li-
bertatem ostendit, suoque exemplo probavit posse om-
nia mutari, uno excepto sapientis animo. Quale animi
invicti robur *Horatius* admirans, præclare his versibus
expressit:

Iustum & tenacem propositi virum

Non civium ardor prava jubentium,

Non vultus instantis tyranni

Mente quatit solida: neque auster

Dux inquieti turbidus Adriæ,

Nec fulminantis magna Jovis manus.

Si fractus illabatur orbis,

Impavidum ferient ruinae.

Quod igitur inter vina & amores juvenum comeffabundus poëta vidit, quomodo Catonem fugit, tam cordatum virum, tam gravem, tam severum? An non hoc monstri simile, hominem philosophiæ deditum, & præceptis sapientiæ plenum, usque adeo veræ rationis, sui que oblivisci, ut, quia Cæsar viveret, sibi esse moriendum putaret. Tringenta tyrannos Socrates ferre potuit; Cato unum non poterit? Idem Socrates apud *Platonem* in *Phadone* quenquam se vita exigere, priusquam inevitabilem Deus necessitatem imposuerit, nefas iudicat; Cato hujus doctrinæ, quæ verissima est, minime ignarus; qui millies fortasse eum *dialogum* legerat, ea ipsa nocte, qua se interemit, relegerat, nihilo minus ira atque indignatione victus, immani se vulnere macerat, viscera propriis manibus spargit & dissipat, non lacrymis amicorum non filii, non domesticorum ploratu ullo & lamentationibus movetur; non philosophorum quos secum habebat, Apollonidis Stoici, & Demetrii Peripatetici, qui, ut verisimile est, eadem illa, quæ modo exposui, vel etiam meliora, suggerebant, ac vehementer eum a tali incepto dehortabantur, ullis disputationibus cedit: *Cicero* (quod magis mirum videatur) *Platonis* summus admirator, qui alicubi, ait malle se cum *Platone* errare, quam cum aliis vera sentire, traditam a *Platone* veritatem deserit, & potius, quam Catonem, heroem suum (ita enim in *epistolis ad Atticum* vocat) peccasse fateatur, atrocissimum omnium facinus contra philosophorum potiorum decreta, immo contra naturæ primam legem propalam defendit. Quod igitur male defendat, ex dictis patet: nunc quod heic Catonis factum probat, ut alibi suppresso Catonis nomine improbat atque vituperet, videre operæ pretium est. Sic idem in præfat.

lib.

lib. 2. de Divin. Dabunt igitur mihi veniam mei cives, vel gratiam potius habebunt, quod cum esse in unius potestate respubl. nequeat ego me abdididi, neque deserui neque affixi: neque ita gessi, quasi homini aut temporibus iratus: neque ita porro aut adulatus, aut admiratus sum fortunam alterius, ut me mea pœniteret: id enim ipsum a Platone philosophiaque didiceram, naturales esse conversiones quasdam rerum publicarum &c. Nimirum his verbis, nisi admodum fallor, Catonem, qui id non viderit & se afflixerit, inscitiae & temeritatis taxat.

CAPUT IV.

Ejusdem M. Tullii problema, de paucitate oratorum excellentium, nullum esse ostenditur.

Hoc etiam quod, eidem Ciceroni visum est dignum consideratione, ab ipso autem proponitur & explicatur in primo de Oratore, de oratorum paucitate & frequentia expendere placet. Sic autem difficultatem proponit: *Ac mihi quidem saepenumero in summos homines, ac summis ingeniis praeditos intuenti, querendum esse visum est, quid esset, cur plures in omnibus artibus, quam in dicendo admirabiles existissent?* Quibus verbis hoc statim pro explorato ac rato accipit, pauciores multo in dicendi arte illustres viros semper fuisse, quam in aliis disciplinis. Mihi vero (pace viri tanti dicere liceat) non modo non manifestum id; sed etiam falsum videtur; neque illa, quam ibi habet, inductio, virorum artibus variis florentium, mihi quicquam certi ostendit, quia neminem eorum, quos in aliis facultatibus excelluisse dicit, nominat; sed sola disciplinarum atque artium genera percensens, politicam, phi-
loso-